Candrea (*Ps. Sch.*, I, p. CCXXXIII) era pe drumul cel bun, când recunoşteà o „rudă" a cuvântuluĭ românesc în tirol. *sgalbera*, „Holzschuh" (Schneller, *Die romanischen Volksmundarten in Südtirol*, p. 182), dar, în această privinţă, Schuchardt îl precedase cu mult (v. *Suppl.*, p. XXXII, la Hasdeu, *o. c.*), iar adevăratele piese de convingere îl aşteptau aiurea (REW., sub *dalmata*, „Holzschuh"): trevis. *dálmeda*, friul. *dálmide*, *dálmine*, *tálmine*, *gálmine*, veron. *zgálmera*, buchenst. *dérmena*, val.-sug. *dambra* (şi bresc. *zgálmera*, „Stelzen") oferă toată gama transformărilor fonetice de la *dalmata* la *zgarbură*, — fără a fi măcar nevoie de ipoteza unei contaminaţii cu *(s)gaibără* ori *scrabe*, „încălţăminte rele" (Viciu, 76), pentru care cf. şi *şcarchi*, „papuci pe talpă, târâiţi" (rev. „Ion Creangă", IV, 251) = it. *scarpa* (de unde şi sl. *skarpeta*, „Schuh", la Miklosich, Et. Wb., 298) şi lat. *carbatina* s. *carpatina* = gr. καρβατίνη s. καρπάτινον, „genus calceamenti rustici"[1].

V. Bogrea.

1. Catarámă.

E derivat dintr'un săsesc (neatestat) *kattənraməո*, care corespunde germanului *Kettenriemen* „cureà cu lanţ".

2. Cătréţ, cotréţ.

Subst. a. (Transilv.-de-nord, Bănat) = despărţitură făcută din scânduri sau din nuiele (într'un grajd sau într'o cămară), în care se ţin găini (Năsăud, com. *S. Poş*), c o t e ţ de galiţe, în care se ţin galiţele (Bacamezău, jud. Caraş-Severin, com. *L. Sirca*). Forma *cotreţ* mi-a comunicat-o dl *N. Drăganu*. (Când se pune claponul la clocit) *se acopere cu un cătreţ, ca desmeţându-se coponul, să nu poată fugì*. Economia, 106. E cuvânt împrumutat de la Slovaci, care zic *kotrec* (*Loos*, Dicţ. slov.-ung. 334), de unde au împrumutat, probabil, şi Ungurii pe *ketrec*, idem. E înrudit cu *coteţ*, cf. *Berneker*, 588.

3. Cebălùi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Vb. IV-a 1⁰. A (se) ameţì, a (se) zăpăcì. Cf. *Anon Car.*; *Coresi*, *Ev.* 83/18 şi 20, 277/33; 2⁰. P. e x t. A stricà ceva (Mehedinţi, *N. Rev. R.* a. 1910, 85), a rupe, a pocì, a diformà

[1] *Stibletă*, glosând româneşte pe *boconč*, „papuc, bocanci", în V. Caba, *Szilágy Vármegye román népe, nyelve és népköltészete*, [Viena] 1918, p. 95, e vădit acelaşi cu it. *stivalleto*, „piccolo stivale = aestivale", din care

BDD-A14689 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:44:29

(Oltenia, *Conv. Lit.* LIV, 165), a ciocârtì, a măcelări, a căsăpì (*Scriban, Arh.* a. 1912, nrul 4); 3⁰. A-şi bate joc de cineva (Mehedinţi, ib.). Sânt atestate şi formele: *ciăbăluì* -|-, (+ *ciob*) *ciobăluì*. Are o familie foarte bogată: *cebăluitor, -toare, cebăluit, -ă, cebăluitură, cebală; descebăluì*. In *Dr.* II, 901 se-ia notă de etimologia acestui verb dată de mine în nişte note filologice publicate în Anuarul LI al gimnaziului rom. din Braşov. Dl *A. Scriban*, în *Arhiva*, a. 1923, nrii 3 şi 4, dă ulterior ca etimon pe ung. *kaszabolni* „a măcelări". Ţinând seamă de sensurile vechi şi cele mai răspândite ale acestui verb în limba noastră, rămânem pe lângă etimologia dată de noi: ung. (*el-* s. *meg-*) *csábulni* „a fi sedus, înşelat, a se înşelà; a se buimăcì, a se ameţì" cf. *csábult* „istovit, biruit de..., rupt, obosit".

4. Chisâg.

Subst. a. Pungă, curea lată, şerpar. Cf. *Rev. Crit.* IV, 142. Ţiganii zic *chisâh*. (Cu grafie hiperurbană) *tisug* = sacculus. *Anon. Car.* Pentru acest cuvânt s'au dat până acuma, după cât ştim, două etimologii, şi anume după *Weigand* ar fi ungurescul *tétség*, iar după *I. Popovici készség* (Magyar nyelvőr, a. 1909, p. 213). Cea dintâiu o respinge dl *I. Popovici* cu drept cuvânt, fără discuţie. Cât pentru *készség* = unealtă, acesta a putut, cel mult, să împrumute cuvântului nostru pe *g* final, dar nu poate fi, în nici un caz, etimonul lui, deoarece n'are nici odată înţelesurile cuvântului românesc, iar afară de aceasta *készség* a dat în româneşte *chişig*, cum de fapt îl atestă însuşi dl *Popovici* (l. c.) sau *chisug*, atestat la plur. *chisuguri* = accesorii (amnar, cremene, iască, etc. com. *Viciu* sau cartuşe, praf, capse, alice, etc. Şez. V, 56/18). Cu înţelesul acesta se găseşte şi în ungureşte, cf. *Dr. Bátky Zs.*: Útmutató néprajzi múzeumok szervezésére, p. 85. La baza cuvântului nostru e turcescul *kise*, şi e, prin urmare, dubletul lui *chiseà* (*cheseà, chisà, ches, cheş*) = pungă (cf. ŞIO) ţărănească (*Păsculescu, L. P.*) de ţinut tutun (cf. *Pann*, Ş. I, 57/25, *Alecsandri, T.* 433, etc.), jăşcău (*Viciu, Gl.*), brâu lat de piele în care mocanii ţin banii şi (cu care) se încing (*Costinescu*).

5. Cioáclă, ceaclíe, ceáglă.

Se ştie că cuvântul unguresc *csáklya* ne-a dat dubletele *cioaclă* „sanie mică, de tras cu mâna" şi *ceaclie* „patină" (cf.

BDD-A14689 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:44:29

resc e *ceaglă* „ciocan de spart gheaţa“, cf. *ceac (Pamfile, I. C.* 108; J. II). Dl *N. Drăganu* îmi comunică, din ţinutul Năsăudului, cuvântul *ţaglă*, cu acelaşi înţeles; îl dă şi *Cihac*, II, 534, unde îl traduce cu „pointe“, şi citează următorul exemplu din *Arhiva*, II, 19: *Iar în vârful săgeţilor acest fel de ţagle au făcut. Cihac* îl derivă şi pe acesta din *csáklya*, dar adaogă cf. germ. *Zacken*. E foarte probabil că forma *ţaglă* e o contaminare a acestor două cuvinte din urmă.

6. **Ciúhă.**

Subst. a. O prăjină înfiptă în pământ sau în poartă învelită la vârf cu zdrenţe (jud. Braşov) s. cu cârpe (Bucovina, com. *Al. Procopovici*) s. cu paie, sau o legătură de crengi de copac (*Ion Cr.* VIII, 90), servind mai ales drept momâie sau sperietoare pentru pasări s. semn de oprelişte pentru păscutul vitelor sau la miezuină (*Ion Cr.* VIII, 90, *Al. Procopovici*) pentru a arătà până unde au înaintat cu lucrul câmpului (*Damé, T.* 56), pentru a arătà plutaşilor şipotul apei (*Ciupala, PL.*). In Nemţişor, jud. Neamţ, se zice *ciuhtă*. *Cihac* îl derivă din ung. *csóva*, iar pe acesta din germ. *Zeichen* (II, 491). *Brăescu*, probabil, după *Cihac*, îl derivă de-a-dreptul din germană (M. 64). Cuvântul e de origine turcească (*čoha*, *čoka* „postav“) şi a pătruns la noi prin filiaţiune slavă (cf. *Berneker*, 159). In limba ungurească se găsesc formele *csóva* şi *csuha*. Din acestea mai răspândită e forma cea dintâiu cu înţelesul de momâie, pe când *csuha* are acest înţeles numai în ţinutul Clujului, va să zică pe un teritoriu cu mult mai mic decât cuvântul românesc (cf. *Szinnyei*, 349—50), deci nu e probabil ca noi să-l fi luat de la Unguri. Mai de grabă presupunem că atât noi cât şi Ungurii l-am împrumutat din acelaşi dialect slav, probabil, din ruteneşte. Un augmentativ avem în *ciuhălău* „măturâ de nuiele de mesteacăn (la stână)“. *Păcală, R. Trans.* XLI, 84.

7. **Dârlăi.**

Vb. IV. A cântà o arie cu jumătate voce, fără cuvinte (Braşov). E săsescul *durrəin*, care corespunde mozelanului *duddələn* şi germ. lit. *dudeln* „a cântà din cimpoiu“.

8. **Dop.**

Subst. a. Cuvânt întrebuinţat numai în dacoromână, cu înţelesurile: 1°. Astupuş; 2°. Fig. Om mic, scund, pitic

BDD-A14689 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:44:29

s. găină) fără coadă (cf. TDRG.), scurt(ă), gros-groasă (cf. Contemporanul VII, 6). Cuvântul se găseşte atestat, după fişele Dicţionarului Academiei Rom., mai întâiu abia la C. Negruzzi, II 201/28. Pentru această noţiune găsim cuvântul astupătoare la Anon. Car. şi astupuş mai întâiu la Gorjan, H., iar verbul a astupà se găseşte, cu sens figurat chiar, la Varlaam, Neculce, etc. Supt articolul *dop* găsim în LB. şi *dopuş*. Verbul *a îndopà* îl întâlnim cu sensul propriu de „a pune dop, a astupà" numai la Pann, P. III, 85 şi la LM, pe când cu înţelesul de „a se înfundà cu mâncare şi băutură" îl are Cantemir, HR, 289/13, apoi îl găsim în Economia, 105, tot la Şincai, HR. II, 171/22, etc.

Dintre etimologiile date voiu amintì mai întâiu pe a lui Loewe, care îl derivă dintr'un gotic, căruia i-ar corespunde „nordfries." *Doppe*. Faţă de această etimologie, Bartoli (în *Das Dalmatische*, în Schriften der Balkankommission, 1906, p. 290—1) opune lat. *duct-ium*, care se găseşte în franceza veche, italiană şi albano-romană. Meyer-Lübke ocupându-se de etimologia lui Loewe, pe care o respinge, spune că e posibil să ne fi venit cuvântul de la Saşi. Deoarece însă nu ne spune care e forma corespunzătoare săsească, Puşcariu (DR. II, 399) consideră de probabilă etimologia lui Loewe, întru cât putem admite astăzi influenţă germană veche în limba română. De fapt există în săseşte cuvântul *Dop* cu înţelesurile de: „femeie groasă rotundă, astupuş" (cf. Dr. Gustav Kisch, *Vergleichendes Wörterbuch der Nösner u. moselfränkisch-luxemburgischen Mundart*, in Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde, XXXIII Band, I. Heft, p. 58). S'ar puteà spune că Saşii au împrumutat cuvântul de la noi, dar de vreme ce se găseşte şi în mozelană cu înţelesul de „prisnel, titirez gros, rotund", trebue să-l considerăm—cu Meyer-Lübke — de element săsesc în limba noastră, luat de la gospodarii şi negustorii saşi.

9. Inciocălà.

Vb. I[a] (Transilv., fam.). A face ceva cu multă trudă şi totuşi prost, a adunà, a înnădi, a începcià ceva cu multă osteneală. Cf. TDRG. *Luca. începù... a pune pe hârtie slovă, de slovă, până ce înciocălă vorba: „Iubite"*. Jarník, ap. TDRG. *Văzând că nu e glumă, Sasul făcù ce făcù şi înciocălă strigătura aceasta.* id. ib. E derivat din săs. *Tschachəl* (în dialectul din Nassau *Schachəl*) „galâ, de lemn" (Kisch, Wb., 226).

BDD-A14689 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:44:29

10. Ivăr, vérver, vélvăr.

Ivăr (Braşov), *vérver* (Cârţa, Olt, Viciu, GL.), *vélvăr* (Racoviţa, Olt, Viciu, GL.) s. a. „clanţa uşii". Viciu se întreabă dacă nu e germ. *Hebel*. Nu e acesta, ci e germ. *Wirbel*, pe care l-am împrumutat din săseşte. Saşii din Preşmer, lângă Braşov, zic pentru aceasta *virvl*[1], care, prin disimilare şi prin prefacerea lui *vi* în *i*: ca în *in* în loc de *vin*, *ine* în loc de *vine*, a dat *ivăr*. Pentru celelalte forme româneşti sânt atestate următoarele variaţiuni săseşti: *vervl*, *verbl* (Scheiner. o. c.), *Werwel* (Sieb.-sächs. Wb. XXVIII).

11. Roábă.

E un împrumut din dialectul săsesc din sudul Transilvaniei care are *Rabbər* cu acelaşi înţeles ca în româneşte şi corespunde lui *Raddəbər* întrebuinţat în Hessen şi germanului mediu *radeber*, idem (Kisch, Wb. 178). Cuvântul face parte din termenii de zidărie aduşi la noi de măeştrii saşi. Cuvântul e feminin în săseşte şi aşa se explică căderea lui *r* final după *ă*, care se simţeà ca o terminaţiune românească. (Cf. mai jos ţăcălie).

12. Şleau.

Subst. a. Ştreang (parte a hamurilor). Cf. Damé, T. 13, 50. E ca şi sinonimul său, de origină germană. In săs. se zice *Schlêf* unei fâşii de piele cu ochiu la capăt. (Cf. Kisch, Wb. 199). Sânt atestate în rom. şi formele: *şleaf*, care e mai aproape de etimon, apoi *şleav*, şi *şleah* (cf. Damé, T. 50; TDRG.). Dicţionarele separă acest cuvânt de *şleaul* care însemnează „făgaş, drum (bătut)", pe care îl derivă din pol. *szlak*, la baza căruia stă germ. *Schlag*. De acest cuvânt s'a apropiat, probabil, *Schleife*, deoarece în mozelană *Schlêf* are înţelesul de „făgaş de car adânc" (Kisch, Wb. 139), şi nu e exclus să fi avut acest înţeles şi cuvântul săsesc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

13 Şoálda.

Din expresia (*a umblà*) *cu şoalda* nu poate fi adus în legătură cu *şold*, cum face Cihac, II 391, ci e germ. *Schuld* (supt forma

[1] Andreas Scheiner: *Die Mundart der Burzenländer Sachsen von...* Deutsche Dialektgeographie, Marburg, 1922 pp. 87, 90—1.

BDD-A14689 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:44:29

săs. *Scholt*, cf. Kisch, Wb. 203) „vină, abatere de la o lege s. de la o ordonanţă", care se găseşte adesea în tovărăşia cuvântului înrudit *Sünde*.

14. Ştip.

Subst. a. 1⁰. Prăjină prevăzută cu un mic crac la un capăt, cu care se sprijinesc scările lungi (Braşov); 2⁰. (**ştеap şi** *ştepleag)* cotorul s. trunchiul unei plante (Vâlcea, cf. ION CR. V, 373). E săs. *štip, šteip* „stâlp, butuc", care în mozelană înseamnează „sprijoană, băţ", şi pe care Kisch (Wb. 216) îl derivă din lat. *stîp-es* „par lung şi gros, butuc, trunchiu".

15. Ţanc.

Subst. a. Căţin, stâncă (com. Ittu). E germ. *Zinke* (mediogerm. *zanke*), colţ, vârf (de munte), din care derivă ung. *Czenk* (cf. Drăganu, DR. I, 116), pe care l-am împrumutat, probabil, apoi noi.

16. Ţâp.

Subst. a. Ţeavă pe care curge apa din fântână, bijoiu, şipot, p. e x t. fântână cu ţeavă (Braşov). E săs. de sud *Zip, Zup*, idem şi „penis". Şi *Zîpərbrannən* „Brunnen mit Ausflussrohr". Tot aşa în mozelană (Kisch, Wb. 254).

17. Zimţi.

Subst. m. plur. 1⁰. Crestăturile de pe marginea monedelor (de unde, p. e x t., în Mold., bani), de ferestrău, de roată, de piatră de moară, de secere, de tindeche (de aici chiar tindeche), de pinteni; 2⁰. (Arhit.) Crestături deasupra zidurilor, chenar, brâu, ciubuc; p. a n a l. spetezele de la capetele loitrei s. scării (com. Ittu). Cu etimologia acestui cuvânt s'a ocupat mai pe urmă H. J a r n í k (în Časopis pro moderní filologii a literatury, r. IX, 1922/23, pp. 58—9), care, cu drept cuvânt, respinge etimologia dată de C i h a c, II 631: turc. *zindjir* „cordon, bord façonné d'une monnaie", şi propune, în loc, slav. зжькци „dinţişori". Inainte de ce să-mi fi atras atenţia Puşcariu asupra acestei etimologii, îmi exprimasem părerea, într'o comunicare făcută la Muzeul Limbei române, că acest cuvânt a fost adus în Ţările româneşti de maeştrii zidari nemţi, şi că nu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14689 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:44:29

e altceva decât germ. *Sims* „hervorragender Rand an Bauteilen, projectura, basis transversa fenestrarum". Se întrebuinţează cu următoarele înţelesuri: „Sims einer Mauer, Sims an den Säulen, am Ofen, in Bürger- und Bauernstuben umlaufendes in der Höhe angebrachtes Brett, um etwas darauf zu stellen" (Heyne). Cf. Gesims. Acest înţeles al etimonului german e deci identic cu termenul de arhitectură citat mai sus supt 2⁰. Iată şi câteva citate din Biblia (1688): *Vei face* [chivotu]*lui zimţi* (grec. κυμάτιον) *de aur suciţi înprejur,* 57: tu feras sur elle un couronnement d'or tout autour. Tot acolo: *Vei face ei* [mesei] *zimţi învârtiţi pre înprejur de aur*: couronnemen Se găseşte şi un singular refăcut din plural: *zimte: Vei face zimte învârtit prejur cunună,* 57: couronnement. *Şi-i făcù* [chivotu]*lui zimte sucit de aur înprejur* 66/b. Astăzi, la *Iorga,* Ist. Rom. II, 34: *Supt straşină aleargă zimţii roşii.* De aici am explicat apoi, prin analogie, trecerea semantică la sensul de „crestături" citat supt 1⁰. O trecere semantică analogă de la sensul cuvântului „chenar", ca termen de arhitectură, la acela de „crestătură la monede" mă întăreà în convingerea mea, căci iată cum traduce *Codrescu* în Dicţ. său franc.-rom. cuvântul *grènetis* „chenar de monede făcut în formă de grăunţe mici", iar verbul *créneler* îl traduce cu „a face chenar crestat la o monedă, a ferecà moneda". Cu toată această analogie, etimologia d-lui Jarnik e atât de ademenitoare şi sensurile „dinţişori" şi „crestături" atât de apropiate, încât aceste consideraţiuni mă fac să cred acum că avem a face cu două omonime, dintre care unul cu înţelesul de „crestătură" derivă din slav **zębci*, iar al doilea e termenul german de arhitectură *Sims.*

18. Ţiclău.

Subst. a. (Mold.) Stâncă, pisc de munte. Dicţ. *S'a pus piatră de la deal de drum peste un ţiclău ce este aproape de Jijia şi pe şes până în malul Jijiei* (a. 1759). Uricariul, VIII 7/23. *In ţiclăul de lângă comuna Tătăruşi de mult a fost un balaur.* Şez. III. 111/12. Çihac, II 536 îl pune alături de *ţuţuiu* (unde dă şi forma *ciclău*) şi îl derivă din ung. *csúcs,* — etimologie inadmisibilă. Nu *csúcs,* ci *szikla* „stâncă" e la baza acestui cuvânt, pe care l-au împrumutat Saşii de la Unguri, iar noi de la Saşi. In

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14689 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:44:29

săs. e atestat de dl Kisch, din regiunea Bistriţei, supt forma regulată *Zicklə* f. plur. *Zicklənə* „Bergabhang“, deci cu trecerea lui *s* la *ţ*, ca în *székely: Zâckəl, szajkó: Zeiku,* etc. [1]

19. Ţăcălie.

Subst. f. (Fam.) Barbă în cioc, cioc. E probabil, un derivat al ung. *szakáll* „barbă“, prin suf. *-ie*. Cum în ung. nu există gen, iar firea limbei noastre pretindeà un gen, i s'a adăogat suf. fem. *-ie*, fiind genul cel mai natural care i se puteà da acestui cuvânt înrudit cu „barbă“. (Cf. mai sus roabă). Trecerea lui *s* la *ţ* însă ne face să credem că noi am primit cuvântul de la Saşi, probabil de la bărbierii saşi (cf. cuv. precedent), la care, deşi nu-l găsim atestat, nu urmează că n'a existat vreodată; se poate să existe chiar şi astăzi, fără a fi înregistrat de dicţionare. Trebue să admitem această intermediere şi din motivul că dintr'un derivat al lui *szakáll szakallás* „eine Art Kanone“ avem la Moxa (1620) un împrumut românesc *săcălaş* (Cuv. d. Bătr. I 440). Un caz analog ne prezintă dubletele *sărsam* „unealtă“ şi *ţărţam* „ciucure“, derivate amândouă din ung. *szerszám*, şi anume cel dintâiu de-a-dreptul, iar al doilea prin filiaţiune săsească.

C. Lacea.

Addenda et Corrigenda la Dicţionarul Acad. Rom.

1. Boarfă.

Subst. f. (Iht Polovraci, Gorj). Un soiu de peşti mici şi groşi. H. VI 235. Cred că avem a face cu „mreana“, iar etimologiceşte cu lat. *barbus* intrat în limba noastră prin filiaţiune germană. Anume, în dialectul săsesc de sud, se găseşte cuvântul *Buerwən*, atestat şi în mozelană tot supt forma aceasta, care corespunde germanului literar *Barbe* [2], şi însemnează ca şi acesta „mreană“. Din punct de vedere fonetic, trecerea nu prezintă nici

[1] Dr. Gustav Kisch: *Nordsiebenbürgisches Namenbuch.* Archiv des Ver. für sbb. Landeskunde, p. 148.

[2] Dr. Gustav Kisch, *Vergleichendes Wörterbuch der Nösner und moselfränkisch-luxemburgischen Mundart.* In Archiv des Vereins für sbb. Landeskunde. 1905. I. Heft, p. 49.

BDU-Cluj (Central University Library Cluj)

BDD-A14689 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:44:29